

**“DEĞİŞEN” ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI
BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE
“DEĞİŞMEYEN” GÜVENLİK PARADOKSU**

Murat YORULMAZ*

ÖZET

Güvenlik, geçmişten günümüze uluslararası sistemdeki aktörler arasındaki ilişkileri düzenleyen temel unsurların başında gelmektedir. Bu bağlamda sürekli ve istikrarlı bir güvenlik ortamının sağlanması temel amaç olarak görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda da güvenlik, uluslararası sistemde yer alan her aktör için değer arz etmektedir. Ancak bu değere ilişkin tehdit algısı zamanla değişkenlik göstermektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşmenin de etkileri ile birlikte tehdit algılamaları çeşitlenmiş ve bu bağlamda güvenlik kavramının genişleme ve derinleşme süreci hızlanmıştır. Değişen güvenlik algılamaları, 11 Eylül terör saldırıları ile dönüm noktasına ulaşmıştır. Güvenlik algılamalarında yaşanan bu değişimler devletlerarası ilişkileri de etkilemektedir. Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde karşılıklı tehdit algılamaları, paradoksal bir tutumla ilişkileri belirleyen en önemli etkenlerden biri olarak varlığını halen sürdürmektedir. Çalışmanın amacı, ikili ilişkileri tüm zamanlarda belirlemiş olan güvenlik paradoksunun ortadan kaldırılmasına yönelik gelişmelerin başarı düzeyini değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Yunanistan, Balkanlar, Güvenlik, Tehdit Algısı.

**“UNCHANGING” SECURITY PARADOX IN TURKEY-GREECE
RELATIONS IN THE CONTEXT OF THE “CHANGING”
INTERNATIONAL SECURITY PERCEPTIONS**

ABSTRACT

Security has been the top of the basic elements regulating the relationships between the actors in the international system from the past to the present. In this context, providing a continuous and stable security environment has been seen as a basic purpose. For this purpose, security is of great value for each actor in the

* Dr., MEB, Edirne, E-mektup: muratyorulmaz2288@hotmail.com

international system. However, the threat perception for this value has varied in the length of time. The threat perceptions had diversified with the effects of globalization in the post-Cold War era and in this context, the period of deepening and widening of security concept had raised. The changing security perceptions had accessed the milestone with 9/11 terrorist attacks. These changing in security perceptions has affected the international relations. Mutual threat perceptions in the relations between Turkey and Greece have existed as one of the most important factors determining the relations with a paradoxical manner. The purpose of this study is to examine the success level of circumstances oriented the elimination of security paradox having determined the bilateral relations at all times.

Key Words: Turkey, Greece, Balkans, Security, Threat Perception.

Giriş

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde “güvensizlik” tarihsel süreçte karşılıklı olarak süregelen bir paylaşımıdır. Bu açıdan güvensizlik ‘olağan’, işbirliği ise ‘olağandışı’ bir durum arz etmektedir. Atatürk döneminde ilişkilerde başlayan yakınlaşma ortak tehdit algılamaları çerçevesinde belirli bir seyir izlemişse de Soğuk Savaş döneminde ilişkiler tarihsel rekabet ve düşmanlığın etkisi ile dönem boyunca karşılıklı kaygılarla beslenerek diyalogdan uzak bir şekilde gelişmiştir. Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde paradoksal güvenlik algısını belirleyen farklılıklar yer almaktadır. Nüfus, coğrafi, ekonomik ve askeri güç açılarından Türkiye çoğu zaman Yunanistan tarafından asimetrik bir tehdit olarak görülmektedir. Yunanistan ise Türkiye açısından statükonun bozulmasını zorlayan ve Avrupa Birliği ile bölge ülkelerini kendisine karşı işbirliğine zorlayan bir tehdit olarak algılanmıştır.

Her türlü müttefiklik ilişkisine rağmen taraflar arasındaki “güvensizlik” mevcut sorunların çözümsüzlüğünün devamında en önemli neden olarak ortaya çıkmaktadır. Müttefiklik ilişkisi tehdit algılamasını değiştirmedeği gibi aynı zamanda ikili sorunlar diğer müttefiklerle yaklaşmak için birer araç haline de gelebilmiştir. Bu durumun günümüz itibari ile de devam ettiğini söylemek mümkündür. Karşılıklı tehdit algılamasının bir güç yarışı doğurması açısından ilişkilerde güvenlik ikileminin varlığına dikkat çekilmektedir. Hava sahası, Ege Adaları, Kıbrıs ve Karasuları gibi konularda güvenlik ikilemini kronikleştiren gerilimlere zaman zaman tanık olunmaktadır. Bu açıdan ‘Kardak’ krizi, tarafların her zaman oldubittelerle güven bunalımlarına açık olduklarını ve güvenlik

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

ikileminin süreceleceğini gösteren önemli örneklerden biridir. Bu bağlamda çalışmada değişen güvenlik algılamalarına rağmen iki devlet arasındaki ilişkilerde güvenlik paradoksunun güvenlik ikilemi ile birlikte süreceleceği savunulmaktadır.

1. Güvenlik Kavramı ve Tarihsel Perspektif

Uluslararası ilişkiler disiplininin temelinde dünyanın algılanması ve tanımlanması yer almaktadır. Ancak daha da önemlisi, uluslararası sistemin temel aktörlerinin ve dinamiklerinin içsel/dışsal değişkenlerinin belirlenmesi ve bunlar arasındaki karşılıklı ilişkilerin ortaya konmasıdır. Bu açıdan, disiplin birden fazla düzlemde ve çok değişkenli bir alanda çalışma zemini bulmaktadır.

Disiplinin çok değişkenli bir çalışma alanına sahip olmasının yanında, disiplinin başat aktörlerinden olan devletlerin temel ihtiyacı öncelikli olarak güvenlidir. Güvenliğin bu derecede önemli bir olgu olarak uluslararası politikada yerini alması neticesinde devletler savaşa girmeyi göze almış, sayısız ölçülerde insani kayıplara neden olmuş ve bir şekilde varlıklarını sürdürebilmeyi temel amaç edinmişlerdir.

Güvenlik kavramının disiplin içerisindeki bu yadsınmaz önemi ve geçerliliği, devletlerin sahip oldukları askeri olanaklar ve kabiliyetler doğrultusunda işlerlik kazanmıştır. Uluslararası sistemde güvenliğin tesisi hususunda başat konuma sahip olan devletlerin varlığı, düalist bir durumun da varlığına dikkat çekmektedir. Bu düalist durum, devletin hem güvenlik üretmesi hem de güvenlik tüketmesi ile açıklanabilir. Devlet tarihsel süreçte geçirmiş olduğu evrim ile modern dünyanın modern bir parçası olarak varlığını tesis etmiş ve yerini korumayı bilmiştir. Önemli birer dönüm noktası olarak gösterilen Vestfalya Barışı, Aydınlanma ve Fransız İhtilali devletin geçirmiş olduğu dönüşümün de ana hatlarını ortaya koymaktadır. Bu süreçte egemenlik gökyüzünden yeryüzüne inmiş ve millet oluşumu değer kazanmaya başlamıştır. Bu durum aynı zamanda ulus-devletin güvenlik sağlama iddiasının temel argümanını ortaya koymuştur. I. ve II. Dünya Savaşları ile uluslararası politikanın değişime uğraması, devletlerin güvenliğin temel referans objesi olmasını sağlamıştır. Ancak Soğuk Savaş sonrası süreçteki son küreselleşme dalgası ile belirsizlik dönemine giren devletler, güvenliğin sağlayıcısı olma pozisyonundan tavizler vermeye başlamışlardır.

Uluslararası İlişkiler disiplininin bir alt alanı olarak güvenlik çalışmalarının yeni oluşu dikkate alındığında, uluslararası ilişkiler tarihinin geçmişten günümüze değin var olan verilerle dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Antik Yunan'a kadar uzatılabilecek güvenlik arayışlarının kuramsal olarak temellendirilmesi ancak yeniden okumalarla mümkün kılınabilmektedir.¹

Güvenlik geçmişten günümüze birey temelli bir olgu olarak hayatın her alanında yer almaktadır. Abraham Harold Maslow'un ihtiyaçlar teorisinin alttan ikinci basamağında² da yer alan güvenlik ihtiyacı farklı düzlemlerde ve farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Özünde ihtiyaç olarak güvenlik; insan, toplum, devlet ve sistem³ seviyelerinde aktör ve değişkenlere sahiptir. Güvenliğin kavram alanı da bu çok değişkenli ve esnek geçişlere sahip boyutlardan oluşmaktadır. "Güvenlik" sözlük anlamı ile korku ve tehlikeden uzak olma hissidir. Bu tanımdan yola çıkarak güvenliğin hem fiziksel hem de psikolojik boyutu olduğunu söylemek mümkündür. Tarih boyunca, çoğunlukla güvenliğin fiziksel boyutu üzerinde durulmuş ve devletlerin sınırlarını başka devletlerin saldırıları ve tehditlerinden uzak tutmak, devletlerin güvenlik anlayışlarının en önemli unsuru olarak belirlemiştir.⁴

Güvenlik kavramını tanımlayabilmek için belli başlı diğer kavramlardan söz etme ihtiyacı vardır. Bunlardan biri de varlık kavramıdır. Güvenlikten söz edebilmek için var olmak temel bir önkoşul teşkil eder. Var olamayan ve bir değer ifade etmeyen bir olgunun güvenliğinden de söz etmek mümkün değildir.⁵

¹ Ceyhan Çiçekçi, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*, Kriter Yayınevi, İstanbul 2012, s. 5.

² Abraham Harold Maslow'un 1943 yılındaki bir çalışmasına dayanan bu teoride insanın ihtiyaçları, öncelik derecesine sahip bir piramit şeklinde belirtilmektedir. Piramidin tabanında yeme, barınma gibi temel ihtiyaçlar yer almakta, bunun bir üst basamağında ise güvenlik ihtiyacı bulunmaktadır, <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>, (22 Eylül 2012).

³ Bu hususta Kopenhag Okulu beşli bir sınıflandırma sunmaktadır: Uluslararası sistem, uluslararası alt sistem, birlikler, alt birlikler ve bireyler. Barry Buzan, Ole Wæver, and Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishing, London 1998, s. 5-6. Emma Rotschild dikey ve yatay genişlemeden bahsetmektedir. Emma Rotschild, "What is Security?", *Daedalus*, Yaz 1995, Vol. 124, No. 3, s. 55-56.

⁴ Çağrı Erhan, "Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye", *Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları*, (Der.) Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002, s. 58.

⁵ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, 2. Baskı, Yeniüzyıl Yayınları, İstanbul 2008, s. 21-22.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

Güvenlikle ilgili diğer bir önemli kavram olarak da "değer" karşımıza çıkmaktadır. Değer taşıyan varlıklar bir şekilde tehdit altında olduklarından korunmaya ihtiyaçları vardır. Bireyin kendini ve ailesini tehlikelere karşı koruması temel güvenlik ihtiyacını oluştururken bunun ileri boyutunu ise koruma alanının genişleyerek sahip olunan ve değer taşıyan çeşitli varlıkların da korunması ihtiyacı oluşturmaktadır. Buzan,⁶ güvenliği varlık ve değer kavramı üzerinde şu şekilde ifade etmektedir: "...bir konunun güvenlik konusu olması için, bir grup insan tarafından değer verilen bir nesneye yönelik belirgin bir tehdit olmalı ve bu tehdit acil önlemlerin alınmasını gerekli kılmalıdır..." Bu bağlamda güvenlik ihtiyacı devletler boyutuna taşınacak olursa, zenginliği fazla olan devletlerin güvenlik ihtiyaçlarının da fazla olacağını söylemek yerinde olacaktır. Bu hususta söz edilen zenginlikler mutlaka ekonomik yaşama kazandırılmış zenginlikler olmayabilir. Potansiyel zenginlik kaynaklarına sahip olmak da aynı anlama gelmektedir.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde kuramsal açıdan yapılan ilk en önemli çalışmalara imza atan Arnold Wolfers'a göre güvenlik, kazanılan değerlere yönelik bir tehdidin olmaması halidir. Tanıma bakıldığında yine güvenliğin fiziksel boyutuna önem atfedildiği ve fiziksel boyutun ön plana çıkarıldığı görülmektedir.⁷

Güvenliğin psikolojik boyutu her zaman fiziksel bir saldırı gibi somut tehditleri içermemektedir. Bir devletin ve onun halkının kendini güvende hissetmesi soyut yönleri olan ve farklı algılamalardan kaynaklanan bir olgudur.⁸ Güvenlik kavramı, çoğu kez güvensizlik ihtimallerinin ortadan kaldırılması durumunu ifade etmektedir. Bu, güvensizlik durumlarının tehdit olarak görülmesi olarak da tanımlanabilmektedir. Ian Bellemy⁹ güvenliği savaş yapmama hali ya da savaştan bağımsız olma hali olarak tanımlamaktadır. Arnold Wolfers'a¹⁰ göre güvenlik sahip olunan değerlere

⁶ Barry Buzan, "Security Concept" konulu mülakatı, *Canadian International Policy*, 6 Aralık 2004, <http://www.international.gc.ca/cip-pic/discussions/securitysecurite/video/buzan.aspx?lang=eng>, (22 Eylül 2012).

⁷ Oktay F. Tanrısever, "Güvenlik", *Devlet ve Ötesi Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, (Der.) Atilla Eralp, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 108.

⁸ Erhan, *a.g.e.*, s. 58.

⁹ Ian Bellamy, "Towards a Theory of International Security", *Political Studies*, 29/1 (1981), s. 100-105.

¹⁰ Arnold Wolfers, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, John Hopkins University Press, Baltimore 1962, s. 150.

yönelik herhangi bir tehdidin bulunmaması ve böylece bu değerlere bir saldırı olacağı korkusunun bulunmaması halidir. Tehdit kavramının temel özelliklerinden biri de, bir taraftan gerçek olgu ve olaylara dayanırken diğer taraftan da algı ve tahminlere göre şekillenmesidir. Tehdidin algı ve tahmin boyutu, gerçek olmayan ya da gerçekleşme ihtimali zayıf olan durumların da tehdit olarak kabul edilmesi olasılığını doğurmaktadır.

Uluslararası ilişkiler disiplininde güvenlik, kavramın günlük yaşamdaki kullanımından farklı bir anlam taşımaktadır. Toplumsal alanda güvenlik, sosyal güvenlik ve bireylerin fiziksel güvenliği anlamını taşıırken uluslararası alandaki güvenlik büyük ölçüde güç politikalarına dayanmaktadır. Bir konunun uluslararası güvenlik konusu olup olmadığına ilişkin ayırım geleneksel askeri politik yaklaşım içerisinde bulunabilir. Bu açıdan güvenlik devletin bekasıyla ilgilidir ve bu hususa yönelik yaşamsal bir tehdit söz konusudur. Bu güvenlik anlayışı, tehdidin ortadan kaldırılması için kuvvet kullanımı dâhil olağanüstü önlemler alınmasını meşru kılmaktadır.¹¹ Tarih boyunca güvenlik sağlama olgusu devletler için ön planda yer almış ve bu hususta devletler güç kavramına gereğinden fazla önem vererek bunu devletin korunmasının gerekçesi (*raison d'état*) olarak açıklamışlardır.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yer alan tüm aktörler güç, amaç ve iç dinamikler açısından farklı güvenlik anlayışlarına ve arayışlarına sahiptirler. Aktörlerin farklı tehdit algılamaları kendilerini farklı güvenlik arayışlarına ve faaliyetlerine yönlendirmektedir. Bu durum, aktörlerin uluslararası sistemde sahip oldukları güç, kapasite, iç dinamikler, sistemi algılayış biçimi ve buna paralel olarak sistem içerisinde kendilerine biçtikleri role göre değişiklik göstermektedir.

Güvenlik, toplumların kendine özgü değerleri ile var olmasının temel bileşkesi olarak ortaya çıkmış ve siyasal yaşamın en temel problem sahası olmuştur. Bu anlamda güvenliğin, özellikle 1648 Vestfalya Antlaşması'ndan bu yana uluslararası sistemin en güçlü aktörleri olarak kabul edilen devletlerin temel sorumluluklarından biri haline geldiği görülmektedir. Devletlerarası ilişkileri düzenleyen bir üst otoritenin bulunmaması ve devletlerin kendi kendine yeterliliğe dayanan bir dünyada kendilerini koruma dışında alternatifleri olmaması gibi hususlar bu

¹¹ Buzan, Weaver, de Wilde, *a.g.e.*, s. 21.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

sorumluluğun gelişimini kuvvetlendirmiştir.¹² Belki de bu nedenle uluslararası sistemi oluşturan aktörler, tarihin hemen her döneminde kendilerine yönelik tehditlerden korunmak için bütçelerinin büyük bir bölümünü güvenliklerine harcama eğiliminde olmuşlardır.¹³

Bu açıdan uluslararası sistemde yer alan aktörler varlıklarını sürdürme ve ulusal çıkarlarını korumak amacı ile farklı güvenlik arayışlarına girmektedir. Bu arayış aktörlerin uluslararası sistemdeki güçlerine, kapasitelerine, sistemi algılayış biçimlerine ve sistem içerisinde kendilerine biçtikleri rollere göre değişkenlik göstermektedir. Bu düşünceden hareketle uluslararası güvenlik kavramının farklı düzlemlerde ele alınması olasıdır. Her şeyden önce;

- Küresel boyutta; uluslararası sistemin bütünü veya bütününe yakının güvenliğinden,
- Bölgesel boyutta; coğrafi ya da alt sistemlerin güvenliğinden,
- Ulusal boyutta; ulus-devlet veya ülke içinde yaşayan toplumsal alt grupların güvenliğinden,
- Bireysel boyutta ise bireylerin güvenliğinden söz edilebilir.¹⁴

Ancak, günümüzde uluslararası ilişkilerin küresel ve bölgesel yönleri çok daha fazla öne çıktığından güvenliğin ulus-devlet ve küresel boyutu daha fazla önem kazanmaya başlamıştır.

Uluslararası güvenliğin yukarıda belirtilen katmanlarından ulus-devlet güvenliği, süreç içerisinde ideolojik ve yapısal farklılıklar sonucu oluşan tehdit algılamalarına göre bağımsız veya ittifak içi düzlemde kalmaktadır. Güvenliğin küresel boyutu ise silahlanma, nükleer tehdit, çevre kirliliği, az gelişmişlik, ulus aşan suç faaliyetleri (terör, mafya, organize suçlar, insan ve değerli madde kaçakçılığı, kara para aklama, göç gibi) gibi birçok yeni tehdit kavramının ortaya çıkması ile hem şekillenmiş hem de gerekliliği artmıştır.

Kısaca uluslararası güvenlik, uluslararası sistem içerisinde yer alan tüm aktörlerin algılamaları paralelinde ortaya koydukları davranışlar ile

¹² John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, s. 69-85.

¹³ Terry Terriff, *Security Studies Today*, Malden, Blackwell Publishers, Cambridge 1999, s. 1.

¹⁴ Dedeoğlu, *a.g.e.*, s. 21.

küresel ve bölgesel kuruluşlar vasıtasıyla yaratılan ve yürütülen evrensel ilkeler doğrultusunda ele alınan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak güvenliğin insanlık tarihi ile eşzamanlı olduğu düşünülduğünde uluslararası sistem içerisinde de güvenlik bir süreç olarak ele alınıp değerlendirilmektedir. Bu süreç içerisinde koşulların değişmesi kavramın içeriğini zenginleştirerek bir değişim ve dönüşüm yaşanmasını sağlamıştır.

Tarihsel perspektif açısından uluslararası güvenlik ele alındığında, güvenliğin geçmişten günümüze sürekli değişim ve dönüşüm içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Uluslararası sistemin yapısındaki değişiklikler devletlerin ve toplumların yapılarını etkilemekte ve buna karşılık değişen devlet ve toplum yapıları da uluslararası sistemi değiştirmektedir. Bu karşılıklı etkileşim ve değişimler gerek uluslararası sistem gerekse devlet boyutunda güvenlik anlayışının dönüşmesine yol açmaktadır. İlk çağlara ilişkin bir güvenlik anlayışından bahsedilememesinin iki temel sebebi vardır. Öncelikle bu dönemlerde bir uluslararası sistemin varlığından söz etmek mümkün değildir. İkinci olarak da uluslararası sistemin aktörlerinden olan devletlerin yer almamasıdır. Yine de gerek tarih öncesi kavimlerin komşu kavimlerle, eski imparatorlukların komşu imparatorluklarla ve Yunan şehir devletlerinin birbirleriyle ilişkileri söz konusudur.¹⁵ Bu ilişkilerin temel konularından birini de güvenlik konusu oluşturmaktadır.

Nitekim realizmin ilk savunucusu olarak kabul gören Thucydides'in *Peloponez Savaşları* adlı eserinde dönemin güvenlik sorunlarına ilişkin yaklaşımlar yer almaktadır. Thucydides, Atinalılarla Spartalılar arasında çıkan savaşın temel sebebinin Atina'nın büyüyen gücü ve bunun Spartalılarda yarattığı korku olduğunu belirtmektedir.¹⁶ Bu bağlamda Sparta'nın Atina'nın artan gücünü kendisine bir tehdit olarak algıladığı ve güvenliğini sağlamak için Atina ile savaş yolunu seçtiği söylenebilir.

Aynı dönemdeki diğer medeniyetler de ele alındığında, Antik Çağların uluslararası sistem açısından en önemli özelliği, merkezileşmiş bölgesel sistemlerin varlığı ve bunların sayılarının giderek artmasıdır. Bu dönemin diğer bir önemli özelliği ise tek tanrılı dinlerin ve kitleleri etki altına alabilen inanç sistemlerinin olmayışıdır. Ancak Roma

¹⁵ Deniz Ülke Arıboğan, *Uluslararası İlişkiler Düşüncesi: Tarihsel Gelişim*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s. 28-30.

¹⁶ A. Nuri Yurdusev, "Uluslararası İlişkiler Öncesi", *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, (Der.) Atilla Eralp, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 34.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

İmparatorluğu'nun kurulması büyük yapısal değişimleri gündeme getirmekle kalmamış aynı zamanda tek merkezli büyük imparatorlukların başlangıcını oluşturmuştur. Roma İmparatorluğu yükselme döneminde sistemdeki hemen hemen bütün siyasi merkezleri egemenliği altına almayı başarmış ve bu durum Roma'nın büyüklüğünün ve hâkimiyetinin tek kutuplu dünya sistemi modelleri tarafından örnek olarak kabul edilmesine yol açmıştır.¹⁷

14. ve 15. yüzyıllarda Avrupa'nın siyasi ve ekonomik açıdan önemli ve köklü değişimler yaşamaya başlaması sonucu (Soylu sınıfın siyasi ve ekonomik gücünü kaybetmeye başlaması, Haçlı Seferleri, Feodalizmin çöküş sürecine girmesi, vs.) mutlakiyetçi hanedanlık devletleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde ticaretin ön plana çıkması, sömürge imparatorluklarının kurulması ve merkantilist politikalar kralları siyasi güçlerini artırmak ve korumak için silahlanmaya itmiştir.¹⁸

16. yüzyılı değerlendirmelerine esas alan Machiavelli'ye¹⁹ göre devletin varlığını koruması ve sürdürmesi ile güç olgusu arasında doğrudan ve simetrik bir ilişki söz konusudur. Uluslararası sistem, devletlerin sürekli rekabetine dayanan bir çıkar çatışması ortamıdır ve dolayısıyla kaotiktir. Diğer bir ifadeyle, hemen hemen tüm devletler birbirleri için birer tehdit unsuru haline gelmiştir. Machiavelli'nin bu dönem üzerine yaptığı değerlendirmeler realist paradigmanın temel esaslarına katkı sağlamıştır.

17. yüzyıl düşünürlerinden Hugo Grotius²⁰ ise uluslararası sistemi mutlak bir çatışma ortamı olarak ele almamakla birlikte anarşik olarak değerlendirmektedir. Bu anarşinin nedeni ise çoğul egemen devletlerin varlığının yanında ortak bir üst otoritenin bulunmamasıdır. Grotius, ancak meşru savunma amacı ile yapılan savaşı kabul etmekte ve savaşın belli kurallar içinde yapılmasının gerekliliğini savunmaktadır.

17. yüzyılda yaşayan diğer bir önemli isim Thomas Hobbes ise materyalist yaklaşımı ile karşımıza çıkmaktadır. Hobbes insanları kendini koruma güdüsüyle hareket eden makineler olarak algılamaktadır. Hobbes'e göre insan ırkının doğal durumu herkesin birbiri ile savaş halinde olduğu

¹⁷ Arıboğan, *a.g.e.*, s. 48-50.

¹⁸ Arıboğan, *a.g.e.*, s. 77-79.

¹⁹ Niccolo Machiavelli, *The Prince*, Oxford University Press, London 1952, s. 36-42.

²⁰ Yurdusev, *a.g.m.*, s. 34.

durumdur. Kuralları uygulayacak bir gücün yokluğunda insan yaşamı tehlikeli ve önceden kestirilemez bir durum arz etmektedir. Hobbes, bu duruma en rasyonel cevabın herkesi saygınlıkla karışık korku içinde tutacak bir gücün (Leviathan) yaratılması olduğunu ifade etmektedir. Ancak Hobbes, uluslararası sistemdeki anarşi durumuna en iyi cevabın dünya hükümeti olduğunu reddetmektedir. Hukuk kurallarının uluslararası toplumda devletler için de geçerli olduğunu vurgulayan Hobbes'a göre eşitsizlikten güvensizlik, güvensizlikten de savaş doğmaktadır.²¹ Doğa hali kişilerarası ilişkilerde katlanılmaz bir nitelik arz ederken uluslararası ilişkilerde katlanılabilir durumdadır. Hobbes'un toplumsal bir Leviathan önerirken uluslararası bir Leviathan önermemesinin nedeni de budur.²² Böylelikle, katlanılabilir olan bu uluslararası ilişkiler bir savaş hali olarak kalacaktır. Bu durumda uluslararası ilişkiler devletlerin güç rekabetine sahne olacak dostluk, yardımlaşma ve dayanışma oluşmayacaktır. Bu bağlamda da çoğul devletlerin varlığının tek güvencesinin temelini oluşturacaktır. Bu noktada Hobbes ve diğer realistler modern dönem uluslararası ilişkilerini bir veri olarak algılamaktadırlar.

18. yüzyılda ise idealist eğilimler boy göstermeye başlamış ve bu dönemde güvenlik, savaş durumunun reddi ile özdeş bir hal almıştır. John Locke,²³ Hobbes'un aksine doğa halinin bir savaş durumu olduğunu düşünmemektedir. Ona göre doğa halinde de karşılıklı yardımlaşma ve iş birliği mümkündür. İnsan doğası Hobbes'un ifade ettiği kadar kötü değildir. Locke zamanın devletlerarası ilişkilerini bir doğa hali olarak kabul etmekte ancak bunu sürekli bir savaş hali olarak görmemektedir. J. J. Rousseau²⁴ ise Avrupa halkları arasında sağlam ve sürekli bir konfederasyon kurularak barış ortamının sağlanabileceği görüşünü savunmaktadır. Rousseau'ya göre; uluslararası toplum trajedisi ve ortak bir egemen gücün varlığı herkesin toplumsal çıkarına hizmet edecek iken, devletlerin bazen bu otoriteyi hiçe sayabilmeleri çıkarlarının gereklerinden kaynaklanmaktadır. Oysa Avrupa'da bir konfederasyon kurulacaksa bu konfederasyonun bütün üyelerini öyle bir bağımlılıklar sistemine sokmak gerekir ki, hem birinin diğerine üstün gelebilmesi engellenmeli hem de ayrı ayrı üyelerin genel üyeler topluluğuna karşı gelebilmeleri güçlü engellerle karşılaşmalıdır. Bu

²¹ Howard William, Moorhead Wright ve Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Deneme*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1996, s. 149.

²² Yurdusev, *a.g.m.*, s. 46-47.

²³ John Locke, *Second Treatise of Government*, (Der.) Richard Cox, Harlan Davidson Inc., Illinois 1982, s. 3-14.

²⁴ William, Wright ve Evans, *a.g.e.*, s. 149.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

dönem düşünürlerinin önermeleri ve oluşan anlayışlar daha sonra uluslararası kurumların gelişmesine ışık tutmuştur. Nitekim 20. yüzyılda ortaya çıkan Milletler Cemiyeti (MC) ve BM köklerini bu düşüncelerden almıştır.

19. yüzyılın başındaki toplumsal değişim ve dönüşümler, güvenlik algısının içerisinde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu dönemde yaşayan Hegel'in deymi ile sistem birbirlerinden doğan zıtlıklardan oluşmakta ve zıtlıkların çelişkisi arttıkça gelişme ortaya çıkmaktadır. Her devlet güvenlik ve savunma anlayışı çerçevesinde bir kapasite artırımına gittiğinde diğer devletler kendilerine yönelik artan bir tehdit olduğunu algılamakta ve ona göre güç ve kapasite artırımına yönelmektedir. Bu karşılıklı tırmanış bir yandan tehdidin boyutunu yatay ve dikey biçimde genişletirken öte yandan da sosyo-ekonomik çabaların artırılmasını gerekli kılmaktadır. Daha çok rekabet, daha büyük tehdit ve daha iyi bir savunma anlamına gelmektedir. Daha iyi savunma, daha çok maliyet gerektirmekte ve bunun altından kalkmak da gelişme ile olanaklı görünmektedir.²⁵ Daha çok rekabetin daha iyi savunma olduğu düşüncesi bağlamında 20. yüzyılda Soğuk Savaş döneminde ulaşılan nükleer dehşet dengesinin paradoksal bir şekilde istikrar unsuru olması ve tarafların savaşa başvurmasını önleyici bir unsur olarak görmesi dikkat çekici bir husus olarak algılanabilir.

Geçmişten günümüze birçok düşünür, güvenliğin sağlanması hususunda uluslararası sistemdeki bütün devletlerin uyacakları kuralları geliştirerek sürekli barışın sağlanacağı yönünde hem fikir olmuşlardır. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında belirli bir örgütlenme aracılığı ile devletlerin birbirleriyle olan sorunlarını uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde çözmelerinin sağlanması ve bu yolla da sürekli bir barış ortamının yaratılması çabaları, düşünce düzeyinden uygulama düzeyine geçirilmeye başlanmıştır.²⁶ İdealizm, evrensel bir barış önermesi üzerine yapılmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında ABD ve İngiltere'de geliştirilmiş bir akım olan idealizmi savunanların amacı, savaş sonrası statükoyu tanımlamak olmuştur. Savaşa sebep olan etmenlerin ve koşulların devletlerin ortak tutum ve davranışları ile ortadan kaldırılabileceği üzerine odaklanan idealizm, liberalizm ile beslenmiştir. Kant ve Grotius'un önermeleri, ABD Başkanı Woodrow Wilson ile yeniden yapılandırılmış ve Wilson demokratik rejimlerin, açık diplomasinin ve Milletler Cemiyeti'nin

²⁵ Dedeoğlu, *a.g.e.*, s. 45.

²⁶ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Der Yayınları, İstanbul 2002, s. 12.

savunucusu olmuştur. Barışın düzenlenmesinin yanı sıra korunmasına da hizmet edebilecek bir uluslararası güvenlik gücü de öngörülmüştür. Güvenlik hareketleri, bir tür örgütlenme sürecini ifade etmektedir.

21. yüzyılda ise yaşanan gelişmeler özellikle de bilim ve teknolojik alanındaki ilerlemeler güvenliğin yeni boyutlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin getirdiği bir takım dayatmalar da üst üste konulduğunda ortaya askeri güvenlikten çok daha farklı bir güvenlik algılaması ortaya çıkmaktadır. Yeni düzende, uluslararası sistemin dengesini bozan organize suçlar, yasadışı göç, insan kaçakçılığı ve siber terör gibi yeni tehdit algılamaları güvenlik sahnesindeki yerini almıştır.

1.1. Güvenlik ve Algı Boyutu

Güvenlik kavramına yönelik kavramsal analiz çalışmasında tanım ve anlam boyutlarının ele alınmasının ardından sıra aktörlerin uluslararası sistemdeki konumlarının ve karşı davranışlarının belirlenmesine gelmektedir. Bu hususta belirleyici olan algı boyutudur. Bu algı boyutunda aktörün hem kendisinin hem de diğer aktörlerin karşı davranışlarını ve konumunu belirlemesi ile değişkenlerin ve güvenliğin karakterinin belirlenmesini gerektirmektedir. Karşı davranışların belirlenmesi algı düzeyinde geleneksel tehdit merkezli anlayışların hâkimiyetinin sembolüdür. Tehdit merkezli bir algı düzeyinin oluşturulması,²⁷ algı düzeyinin durum analizinden ziyade karşı tarafın yetenek ve niyetine odaklanarak bir savuşturma sürecinin başlatılması ya da güvenlik ikilemi²⁸ ile sonuçlanmaktadır.

Güvenliğe ilişkin konum belirlemede ben-öteki ya da dost-düşman gibi imgelendirmeler yeterli olmamaktadır. Burada algı boyutu ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda güvenlik karşı tarafa endeksli bir savunma anlayışı değil aksine bir ifade şeklidir. Bu açıdan güvenlik algısı belirlenirken duruma, amaca, araca ya da sonuca yönelik bir inceleme düzeyi oluşturulmaktadır. Birey seviyesinden sistem seviyesine tüm aktörler değişkenlerini bu inceleme düzeyinde ele almakta ve kendilerini bu düzeylerde konumlandırmaktadırlar. Kavram aktör merkezli olarak ele

²⁷ James Der Derian, "The Value of Security: Hobbes, Marx, Nietzsche and Baudrillard", *On Security*, (Der.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1998, s. 24-45.

²⁸ John H. Herz, *International Politics in the Atomic Age*, Columbia University Press, New York 1962, s. 231.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

alındığında, kavramın aktör açısından bir durum, bir amaç, bir araç ve de bir sonuç olduğu açıkça görülmektedir. Bu, güvenliğin incelenmesinde normatif yaklaşımların da doğruladığı bir sınıflandırmadır.

Kavrama ilişkin algı boyutu açısından önemli olan karşı tarafın güvenliğinize nasıl zarar vereceği değil, sizin güvenliğinizi nasıl algıladığımızdır. Yani güvenlik temelde sizin için araç mıdır, amaç mıdır? Bu soruya verilebilecek cevap tehdit edilen ya da tehdit bekleyen değil, algılamanız ölçüsünde bazen konum belirleyen siz olmanızdır. Bunun yanında güvenlikte konumlandırma merkezli durum yaklaşımı, var olan tehdide karşı güvenliğinize yönelik algılamanız boyutunda tepkiler vermenizi sağlamaktadır. Çünkü güvenlik durum olarak algılandığında bir konunun tehdit olarak görülüp görülmemesi, devlet merkezli olarak açıklık ya da kapalılık durumuyla doğrudan ilişkilidir.²⁹ Açıklık ya da kapalılığa (yönetimde açıklık, hesap verebilirlik vb. anlamlarda) bağlı olarak da güvenlik durumunun karakteri ortaya çıkmaktadır.

1.2. Teorik Açıdan Güvenlik Algılamaları

Uluslararası sistem, güvenlik hususunda devrim içerisinde çeşitli evrelerden geçmektedir. Bu evreler, değişimin temel dinamiği olmakta ve dönem itibari ile yer alan güvenlik algılamaları ve değişim arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Değişiklikler sistem içerisinde süreklilik arz etmektedir. Bu değişiklikler devletlerin güvenliklerini nasıl sağlayacaklarını belirlemekte ve aynı zamanda güvenlik sağlama mekanizmalarının da değişmesine yol açmaktadır. Raymond Aron'un değişim kanununda belirttiği üzere bir yerin askeri, demografik ya da ekonomik değeri savaşma ve üretim teknikleri ile insan ilişkileri ve kurumlarla birlikte değişmektedir.³⁰ Aynı şekilde tehdit anlamında yeni gelişmeler devletlerin evrilmesi sürecinde savunmasızlıklarının doğasını değiştirmek için devletleri bir değişim mücadelesinin içerisine sokmaktadır.

Güvenlik kavramının uluslararası ilişkiler teorileri içerisinde ele alınıp değerlendirilmesi, özellikle değişim ile güvenlik arasındaki ilişkinin ve kavramın genişlemesi ile kavrama ilişkin yeni düşüncelerin (kapsayıcı

²⁹ Barry Buzan, "Security, the State, the New World Order and Beyond", *On Security*, (Der.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1995, s. 204.

³⁰ Raymond Aron, Daniel J. Mahoney ve Brian C. Anderson, *Peace and War: A Theory of International Relations*, Translated from the French by Richard Howard and Annette Baker Fox, Doubleday & Company, New York 1966, s. 592.

güvenlik gibi) ortaya atılma sürecinde literatürdeki temellerinin ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Bu durumda durağan bir alan olduğunu söylemek mümkün değildir. Kavram içerik ve anlamsal açıdan II. Dünya Savaşı'ndan günümüze evrilmiş, dönüşümlere uğramıştır.³¹ Bu dönüşüm devletten bireye doğru yol alan bir süreçtir. Bu süreçte birçok teoriden söz etmek mümkündür. Teorilere değinilecek olursa, iki temel yaklaşımın varlığı çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu teorik yaklaşımlardan ilki temellerini Hobbes'tan alan geleneksel, devlet merkezli, realist yaklaşım; diğeri ise Grotius'un fikirleri ile filizlenen globalist-transnasyonalist devlet merkezli olmayan yaklaşımdır.³²

Devlet merkezli teoriler geleneksel devletçi yaklaşım olarak da ifade edilmektedir. Bu yaklaşımlar realist dünya politikaları okumasına sahiptirler. Buna göre güvenlik söz konusu olduğunda devletler dünya politikaları analizlerinin merkezindedir ve uluslararası ilişkiler terimi devletlerin etkileşimi olarak açıklanmaktadır.

Devlet Merkezli yaklaşımlar içerisinde geleneksel yaklaşım olarak ifade olunan realizmde, bir diğerkullanımla da Buzan'ın realist orthodoxy olarak ele aldığı³³ klasik realizmde uluslararası politika saf güç mücadelesine dayanmakta ve güvenlik gücün bir türevi olarak ele alınmaktadır.³⁴ Realist teoriler açısından güvenlik ikilemi ise devletleri savaşa zorlayan nedenlerin başında gelmektedir.

Kenneth Waltz, neorealizm olarak adlandırılan realizmin "güncel" yorumunun öncüsüdür.³⁵ Bu güncel yorumda Waltz, uluslararası politikaların değişimlerini sorgulamakta ve dönüşümden bahsetmektedir. Bu noktada bu dönüşümle realizmin; demokrasi tarafından yayılışının etkilenmesi, karşılıklı bağımlılık tarafından çevrelenmesi ve kuruluşların barışın yolunu açmaları ile saf hale getirilmesi³⁶ söz konusudur. Kenneth

³¹ Ole Weaver, "Securitization and Desecuritization", *On Security*, (Der.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1995, s. 50.

³² Michael P. Sullivan, *Power In Contemporary International Politics*, University of South Carolina Press, Columbia 1989, s. 8-9.

³³ Barry Buzan, *People, States and Fear*, 2. Baskı, Lynne Rienner Publishing, Colorado 1991, s. 8.

³⁴ *A.g.e.*, s. 2.

³⁵ Joseph Nye, "Neorealism and Neoliberalism (ReviewArticle)", *World Politics*, Vol. 40, No. 2, 1988, s. 241.

³⁶ Kenneth Waltz, "Structural Realism After The Cold War", *International Security*, Vol. 25, No. 1, Yaz 2000, s. 6.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

Waltz güvenliği anarşik sistemde devlet davranışının merkezine koymaktadır. Anarşide güvenlik en yüksek amaçtır ve sistem devletleri güvenlik aramaya itmektedir.³⁷ Fakat uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde devletler için mutlak güvenlik söz konusu değildir. Bununla beraber devletler güvenliklerini arttırmak ve korumak için mücadele etmektedirler.

Devlet merkezli teorilerin uluslararası entegrasyon ve artan karşılıklı bağımlılık karşısında uluslararası sistemin analizi konusunda yetersiz kalması, devlet merkezli olmayan teorilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Devlet merkezli olmayan teorilerde, devlet uluslararası politikanın merkezinde tek aktör konumundan uzaklaşmış ve güvenlik algısı da devlet güvenliği odağından birey güvenliğine kaymıştır. Bu süreçte devlet dışı aktörlerin etkisi de yadsınmaz bir gerçektir. Devlet merkezli olmayan teoriler ile güvenliğin sağlanmasında salt askeri yöntemlerin uygulandığı bir güç mücadelesinden yumuşak güç araçlarının kullanıldığı yeni bir döneme geçilmiştir. Soğuk Savaş döneminin bitişi ile geleneksel güvenliğin yanı sıra statizm de bitmiş, güvenlik konularının askeri boyutun dışında da ele alınması artmıştır.³⁸ Bu açıdan transnasyonalizm, konstrüktivizm ve eleştirel yaklaşım gibi teorilerin güvenlik algılamalarına yer vermek çalışmayı anlamlı kılacaktır.

Transnasyonalizm özellikle ortak hareket etme noktasında devletlerin, süper güçlerin ve uluslararası örgütlerin "işbirliğine" ya da karşılıklı bağımlılığın vurgu yapmakta ve devlet dışı aktörlerin (NGO) varlığına dikkat çekmektedir. Fonksiyonalizm ise özünde entegrasyon teorileri ile açıklandığından ortak hareket etme merkezli olarak Avrupa güvenliğinin sağlanması çalışmalarında oluşan ulusüstü ya da uluslararası kurumların oluşumunu ve güvenliği sağlama yöntemlerini açıklamada yardımcı olmaktadır. Neofonksiyonalizm olarak da belirtilen Entegrasyon teorisi ise; teknik, ekonomik alanlarda işbirliğinin genişlemesinin etkisi ile daha yüksek politik alanlarda da; dış ve savunma politikaları gibi işbirliği ile sonuçlanacağı fikrine dayanmakta; genişleme mekanizmasının zorlaması ile sürdürülebilir işbirliğinin devlet dışı aktörler ve devletler tarafından yönetileceği ve kontrol edileceğini savunmaktadır.³⁹

³⁷ Buzan, *People, States...*, s. 13.

³⁸ Wyn Richard Jones, *Security, Strategy and Critical Theory*, Boulder, Lynne Rienner, London 1999, s. 97.

³⁹ McSweeney, *a.g.e.*, s. 50.

Realist teoriye karşın konstrüktivistler millî çıkarları hem devletleri hem de içinde buldukları yapıyı dönüştüren pratiklerin bir ürünü olarak görmekte-dirler. Doğal olarak millî çıkarların ve buna bağlı olarak güvenliğin hangi durumlarda şekilleneceği her kişinin bakış açısına göre değişmektedir. Konstrüktivist teori güvenlik sorunlarının ekonomik, askeri veya maddi bir alt yapısı olduğunu kabul etmekte ancak bu sorunlarının temelini-nin normlar ve değerler gibi ideal düşünceler olduğuna vurgu yapmaktadır.

Düşünülenin aksine Soğuk savaş sonrası dağılan SSCB ve “Avrupa’da Birlik” projesi, eksikliklerin yeniden düşünülmesine ve eleştirel çalışmaların güvenlik sorunsalını yeniden kurmasına hız kazandırmıştır.⁴⁰ Eleştirel güvenlik yaklaşımı realist güvenlik yaklaşımını temel olarak, realist yaklaşımın devletin fiziksel güvenliğine ve devlet temelli güvenlik anlayışına odaklanması açısından eleştirmektedir. Bu durumda eleştirel teori, insan ve insanın temel ihtiyaçlarının dikkate alınmadığını vurgulamaktadır. Eleştirel yaklaşımın güvenliğe getirdiği diğer bir tanıma göre güvenlik, sosyal düzenin dayanaklarına ilişkin herhangi bir kaygının olmadığı durumu ifade etmektedir. Güvenliği bir söylem olarak kavramsallaştıran Ole Waever’a göre herhangi bir probleme güvenlik etiketinin yapıştırılması bu probleme özel bir statü verirken sorunun muhatabı olan devlete de bu sorunla baş etmesi için kullanacağı olağan dışı tedbirler için meşruluk sağlamaktadır.⁴¹ Waever’a göre devletin temel aktör olması durumunda her konu tartışılmaz bir güvenlik tabusuna dönüşmektedir. Waever, bu durum karşısında çok sayıda konunun güvenliksizleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Böylece konular olağandışı davranış şekillerinden daha çok normal davranış alanlarına sokularak insanların hayatlarını daha az rahatsız ederek çözümlenme yoluna gidilecektir.⁴²

Ken Booth ise amaçlarla araçların birbirine karıştırılması sebebi ile realist güvenlik anlayışının devlet merkezci görüşünü eleştirmektedir. Booth’a göre devlet bir amaç değil, güvenlik için bir araç konumundadır. Bu güvenlik anlayışına göre devletlerin güvenliği egemenliğine dair iken toplumsal güvenlik kimlikler ile alakalıdır.⁴³

⁴⁰ Atilla Eralp, “Sistem”, *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, (Der.) Atilla Eralp, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 144.

⁴¹ Tanrısever, *a.g.m.*, s. 120.

⁴² Göş. yer.

⁴³ Tanrısever, *a.g.m.*, s. 121.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

Eleştirel güvenlik çalışmalarının temeli Britanya'daki Abersywth'e dayanmaktadır. Ken Booth'un Soğuk Savaş'ın son döneminde ortaya atılmış olduğu fikirler, uluslararası güvenliğin farklı düzeylerden okunması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda uluslararası güvenliğin sağlanması, referans objesinin en aza indirilmesi ile gerçekleştirilebilmektedir. Bu hususta referans objesinden kasıt, mevcut sorun ve çatışmalardır. Abbersywth Okulu'nun temel argümanı özgürleştirmedir.⁴⁴ Okulun güvenlik algısı birey odaklı olup bireyin tüm kısıtlamalardan arındırılarak özgürleştirilmesi ile yerel ölçekten küresel boyuta taşınabilecek tehditlerin önlenebileceği savunulmaktadır. Bu bağlamda bireyin politik, sosyal, ekonomik, kültürel mahrumiyetlerden sıyrılması ve bu anlamda özgürleşmesi sonucunda yine temelde insan merkezli ortaya çıkan küresel güvenlik problemlerinin ortadan kalkacağını ifade edilmektedir. İnsan/birey ve onun yaşamsal olarak değerlendirilebilecek politik, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatı özgürleştirme kavramının dayanağı ve yegâne referans objesidir.

Kopenhag Okulu yaklaşımının temeli ise güvenlikleştirme teorisine dayanmaktadır. Bu hususta güvenlikleştirmeden kasıt, güvenliğe ilişkin sektörel analiz gerçekleştirmek ve bölgesel güvenlik kompleksi oluşturmaktır. Kopenhag Okulu'nda devlet olgusu varlığını ve etkisini kaybetmez ve hatta yer yer analizin merkezine oturtulmaktadır. Güvenlik anlayışı devlet merkezli yapıdan uzaklaşmış ve giderek sosyal inşacı bir yapıya bürünerek analiz birimi çoğalmıştır. Bu hususta uluslararası politikada olduğu gibi güvenlik algısına ilişkin de aktör sayısının artması ve dolayısıyla da tehdit türlerinin çeşitlenmesi en önemli etkidir.

Bu çalışmada kullanılacak temel yaklaşımı da teşkil eden bu kavramsal çerçeve, günümüzde güvenlik çalışmalarında ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Güvenliğin analiz edilmesi zorlu veya daha doğru bir ifade ile muğlak bir kavram olmasına müteakip böylesi bir kuramsal çerçeve analizin kalitesini de yükseltecektir. Bu açıdan çalışmanın devamında ulusal kimliğin oluşumu da temel alınarak planlanan analiz gerçekleştirilecektir.

⁴⁴ Tanrısever, *a.g.m.*, s. 110-116.

1.3. Soğuk Savaş ve 11 Eylül Sonrası Dönemlerde Değişen Güvenlik Algısı

Güvenlik, geçmişten günümüze uluslararası sistemi oluşturan aktörler arasındaki ilişkileri düzenleyen temel unsurların başında gelmektedir. Bu açıdan güvenlik sosyal bilimlerde bireylere, konulara, tarihsel durumlara uyarlanan ve genel çerçeveye hitap eden temel bir kavram olarak öne çıkmaktadır.⁴⁵

Güvenlik kavramının barış kavramı ile yakın ilişkisi söz konusudur. Uluslararası sistemde aktörler için varlığını koruma ve sürdürme her şeyin üstünde yer almaktadır. Bu bağlamda sürekli ve istikrarlı bir güvenlik ortamının sağlanması temel amaç olarak görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda da güvenlik, uluslararası sistemin içerisinde yer alan her aktör için değer arz etmektedir. Ancak bu değere ilişkin algı, değişkenlik göstermektedir.

“Geleneksel güvenlik” anlayışı, güvenliği devlet merkezli, askeri tehdit odaklı bir bakış açısı ile yorumlamıştır. Soğuk Savaş dönemi ise bu algılamaya verilebilecek en somut örnek olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında belirgin bir nitelik kazanan Soğuk Savaş dönemi; ABD ve Sovyetler Birliği’nin liderlik ettikleri Batı ve Doğu Blokları arasında sürdürülen bir mücadele haline dönüşmüş ve devletler ya iki bloktan birine katılmış ya da “bağılantısızlık” olarak bilinen bir dış politika stratejisi izlemişlerdir. Soğuk Savaş dönemi boyunca güvenlik meseleleri devamlı surette askeri güçle ilişkilendirilmiş ve bu süreçte askeri güç ile ilgili unsurlar, devletlerin birincil politikaları arasında yer almıştır. Güce dayalı, devleti merkeze alan, anarşik bir uluslararası sistem anlayışı belli bir döneme damgasını vursa da, Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşmenin etkileri ile beraber tehdit algılamaları çeşitlenmiş, bu bağlamda güvenlik kavramının genişleme ve derinleşme süreci hızlanmıştır. Salt askerî bazda analizlerin yapılması aşılmış, enerji kaynakları, çevre, nüfus, ekonomi, kültürel sorunlar gibi faktörlerin de değerlendirmelere dâhil edildiği gözlemlenmiştir.

Değişen güvenlik algılamaları, 11 Eylül 2001 terör saldırıları ile dönüm noktasına ulaşmıştır. 11 Eylül 2001’deki terör olayları, güvenlik

⁴⁵ Hans G. Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, s. 2.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

kavramının kapsamının küresel terör, örgütlü suç şebekeleri, uyuşturucu, silah ve insan ticareti, yasadışı göç, etnik ve dinsel nitelikli çatışmalar ve kitle imha silahlarındaki artış gibi tehditlerle daha da genişlediğini göstermektedir. Soğuk Savaş dönemi sonrasında ABD'nin hegemon güç olması uluslararası ortamı netleştirmemiş, küreselleşmenin ekonomik ve sosyal bakımdan getirmiş olduğu olumsuz sonuçlar, ABD ve Batı karşıtı terörü körükleyen en önemli etken olmuştur. 11 Eylül 2001 terörist saldırılarından sonra uluslararası ilişkilerin gündemine "terörle mücadele" konusunun yerleşmesi de bize bunu kanıtlamıştır. Çünkü bu saldırılar, teröristlerin her an ve her yerde faaliyette bulunabileceğini dünyaya göstermiştir. Bu yeni terörizm, bugüne kadar ki kavramsal çerçevesini aşmış ve artık çok daha yıkıcı bir boyut kazanmıştır.

2. Ulusal Güvenlik Söylemleri Açısından Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Tarihsel Yapı Taşları ve Değişim Sorunsalı

Güvenlik söylemlerinin ve tavırlarının oluşumu, her devlet için bir tarihselliğin göstergesidir. Tarihi vakalar ve alınan dersler güvenlik algısını şekillendirmektedir. Her devletin tehdit tanımlarında tarihten bir takım yaşanmışlıkların izlerini görmek mümkündür. Bu durum Türkiye – Yunanistan ilişkilerinde de belirgin bir şekilde yer almaktadır. Türk ve Yunan ulusal güvenlik algısı ve söylemleri incelenirken devamlı surette göz önünde bulundurulması gereken husus, her iki ulusal kimliğin birbirini inşa etmiş olmasıdır. Ulusal kimliklerinin bu denli ötekileştirici duruşu, her iki ülke toplumlarına ve yönetici kesimlerine sürekli ve belirli bir ölçüde güvensizlik hissini de aşmıştır. Devletlerarası ilişkileri geliştirmeyi hedefleyen inisiyatiflerin aşamadığı temel nokta da budur. Türk ve Yunan toplumlarında hala daha belirli bir düzeyde güvensizlik hissi devam etmektedir. İki devletin ulusal güvenlik anlayışlarını bu bağlamdan kopartmak, çözümlene aşamasında kuşkusuz kritik boşluklar doğuracaktır. Bu sebeple iki devletin ulusal güvenlik algıları incelenirken ulusal kimliklerinin referanslarına da yer vermek gerekmektedir.

Kimlikler, her zaman bir "öteki"ne ihtiyaç duymaktadırlar. Bu, kimlikler dünyasında var olabilmenin başlıca koşuludur. Türk ve Yunan ulusal kimliklerinde⁴⁶ bu durum, Ege'nin iki yakasında konumlanmış

⁴⁶ Türk ve Yunan kimliklerinin oluşum ve karşıtlığına ilişkin çalışma için bkz. Vamık D. Volkan ve Norman Itzkowitz, *Türkler ve Yunanlılar: Çatışan Komşular*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002.

bulunan toplumların kendilerini bir diğeri üzerinden olumlama yolu ile inşa etmesine dayanmaktadır. Türk ulusal kimliğinde devlet tarafından şablonlaştırılmış millî eğitim vasıtası ile aktarılan “Yunan”, “haindir”. Osmanlı İmparatorluğu’nun 19. yüzyıldaki dezavantajlı pozisyonundan faydalanmış ve bağımsızlığını ilan ederek Osmanlı’ya diğeri bir ifadeyle “Türk”e ihanet etmiştir.

Oysa Fransız İhtilali’nin doğurmuş olduğu değerler açısından ele alındığında, uluslaşma süreci 19. yüzyılın ve akabinde 20. yüzyılın bir realitesidir. Yeni kurulan dünyanın⁴⁷ “onurlu milletleri” olarak tarihe adını yazdıran bu uluslar, daha sonrasında Türk uluslaşmasının da yolunu açmışlar ve hatta I. Dünya Savaşı ve akabindeki Kurtuluş Savaşı’nın Türk uluslaşmasında oynadığı önemli rol de dikkate alındığında, modern Türk kimliğinin yaratılmasında “öteki” olarak başat bir role de sahip olmuşlardır.

Benzer bir durum Yunan ulusal kimliğinin inşasında da kendisini göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun tebaası pozisyonunda bulunan bir toplumun bağımsızlık mücadelesi verirken tehdit olarak tanımlayacağı ve açıkça ötekileştireceği oluşum Osmanlı’dan başkası olamayacaktır. Yunanistan’ın kuruluşuna giden süreç ve kuruluşunun devamındaki gelişmeler Osmanlı kimliği ile bir zıtlaşmayı, onu kendi varlığına varoluşsal bir tehdit olarak algılamayı da gerektirmiştir. Çoğu zaman bir toplumda ulus statüsünün kazanılabilmesi için her şeyden önce bir ortak tehdide ihtiyaç vardır. Bu noktada netleştirilmesi gereken husus, Yunan ulusal kimliğinin Türk ulusal kimliği olarak algılayabileceği oluşumun görece geç bir tarihte kendisini var etmiş olmasıdır. Yunan ulusal kimliğinin oluşum süreci, Osmanlılık ile zıtlaşmayı barındırmakla beraber Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu ile birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Yunan tarihine Küçük Asya Felaketi olarak geçen tarihi vaka, Türk ulusal kimliğinin oluşumunda da katalizör işlevi görmektedir. Birinin “felaketi” diğeri “kurtuluşudur”.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen Atatürk ve Venizelos dönemi dış politikaları incelendiğinde, iki ülkenin ortak tehdit algılaması yükseldikçe birbirlerine yakınlaştıkları da bir gerçektir. Özellikle İtalya’nın Doğu Ege Adalarını elinde bulundurduğu iki savaş arası geçici barış döneminde, Mussolini yönetimindeki Faşist İtalya’nın Doğu Akdeniz ve Ortadoğu

⁴⁷ Ulus-devletlerden müteşekkil Vestfalyan Dünya kastedilmektedir. Takriben 20. yüzyılın üçüncü çeyreğinin sonunda ulus-devlet statüsü kazanmamış devlet sayısı oldukça marjinal boyutlardadır.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

bölgesi üzerine geliştirdiği emperyalist söylemleri her iki ülkeyi de ciddi anlamda rahatsız etmiştir. Bu dönemde Balkan Paketi ile yakınlaşan iki ülke kendi aralarında var olan sorunları da bir nevi dondurmuştur.⁴⁸

Soğuk Savaş dönemine girildiğinde de benzer bir durum söz konusudur. İtalyan tehdidinin ortadan kalkması ile birlikte II. Dünya Savaşı'nın akabinde şiddetlenen küresel kutuplaşma, Türkiye ve Yunanistan'ın kuzey komşuları olarak Sovyetler Birliği'nin tehdit olarak sınıflandırılmasına da sebep olmuştur. Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği, II. Dünya Savaşı'nın bitimi ile birlikte kurtardığı bölgelerde askeri varlıklarını devam ettirince Avrupa özelinde dengeler değişmiştir. Doğu Avrupa'yı tamamı ile kontrolü altına alan Sovyetler Birliği, hem Türkiye hem de Yunanistan için yayılmacı bir tehdit olmuştur.

Soğuk Savaş'ın hemen devamında ortaya çıkan Yunan İç Savaşı bunun en belirgin göstergesidir.⁴⁹ Bu dönemde ABD, hem Türkiye'ye hem de Yunanistan'a kuzeyden gelen komünizm tehdidine binaen askeri yardımlarda bulunmuştur. Jeostratejik konumları itibari ile Ortadoğu ve Akdeniz bölgelerine ulaşmak için Türkiye ve Yunanistan'ın oluşturduğu tampon bölgenin Sovyetler açısından aşılabilmesi gerekli görülmüştür. Bu sebeple hem Ortadoğu bölgesi ve petrol rezervleri hem de özellikle Doğu Akdeniz'de bir Sovyet hegemonyası tesis edilebilme ihtimali, Türkiye ile beraber Yunanistan'ın da stratejik önemini Batı nezdinde arttırmıştır. Stalin dönemi vurgulanan ve Türkiye'den talep edilen Boğazlarda kontrolün birlikte sağlanması ile Doğu Anadolu'daki sınır bölgelerinde bir takım toprak talepleri, Türkiye'nin dönem yöneticilerini ciddi anlamda rahatsız etmiş ve iyi komşuluk ilişkileri açısından bağdaşmaz bulunmuştur. Sovyetler Birliği'nin bu baskıcı tavrından dolayı NATO çatısı altına girebilmek, her iki ülke için de olası bir işgalden kurtulmak ve kendini güvenceye almak noktasında alternatifsiz bir opsiyon olarak kabul görmüştür. Her iki ülkenin hâkim elit takımı da ideolojik olarak kendilerini ABD ve onun önderliğini yaptığı Batı medeniyeti ve onun değerlerine yakın görmüşlerdir.

⁴⁸ Melek Fırat, "1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler", Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 325-356.

⁴⁹ Richard Clogg, *A Concise History of Greece*, 2. Baskı, Cambridge, Cambridge University Press, 2002, s. 178-179.

Yukarıda belirtilenler ışığında, Türkiye ve Yunanistan'ın ortak bir tehdit karşısında ittifak ilişkisi geliştirebildikleri gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Ancak diğer birkaç hususu belirtmekte yarar görülmektedir. Türkiye ve Yunanistan arasındaki tansiyon NATO'ya girilmesine rağmen çözümlenememiş ve hatta ilerleyen süreçte ortaya çıkan Kıbrıs Sorunu iki ülkeyi karşı karşıya getirmiştir. 1964'deki Johnson mektubu bu noktada kilit bir anlam taşımaktadır. Genel olarak Türkiye'ye bir mesaj niteliği taşıyan söz konusu metin, asıl olarak ABD'nin bölgede Türkiye ve Yunanistan'ın dâhil olacağı bir çatışmayı kesinlikle istemediğini belirtmektedir. Soğuk Savaş dönemi boyunca Türkiye-Yunanistan ilişkileri genel olarak komünizm-kapitalizm rekabeti, diğer bir ifadeyle çift kutuplu dünyanın hegemonik yarışının şiddetinde gölgelenmiştir. Kriz anlarını da değerlendirme dışı tuttuğumuzda, Türkiye ile Yunanistan'ın Batı ittifakının doğu güvenliğinden sorumlu birer ileri karakol vazifesi gördükleri söylenebilir. ABD'nin bu bağlamda yaklaşımı da oldukça açık ve net olmuştur. ABD'ye göre, ittifakın güneydoğu kanadı sorunsuz işlemeli ve tampon bölge işlevini başarı ile yerine getirmelidir.⁵⁰ Bu açıdan Türkiye ve Yunanistan'ın tehditleri ortak bir hal almış ve böylece her iki ülke kendi aralarındaki sorunları bu büyük tehdidin altında sıralamışlardır.

Kıbrıs sorunundan başka Ege'de yaşanan bir takım problemler de iki ülkeyi sıklıkla karşı karşıya getirmiştir. Karasularının genişliği, FIR Hattı paylaşımı, Kıta Sahaneliği ve bölgenin ekonomik sorunları da Ege'de iki ülkenin ana gündemlerini oluşturmuştur. Hatta Türkiye, karasuları konusunda konuyu hayati bularak tek taraflı bir eylemi kabul etmeyeceğini ve bilhassa böylesi bir eylemi savaş sebebi sayacağını da önemle belirtmiştir. Yukarıda sayılan problemler iki ülkeyi karşı karşıya getirmekle beraber devlet-merkezli bir dengenin de faktörleri olmuşlardır. Özellikle Kıbrıs'ın varlığı da bu dengede yer almaya başlayınca Lozan Anlaşması ile hayata geçmiş Türk-Yunan dengesi az da olsa farklılaşmıştır. Türkiye, özellikle bu konuda hassas olduğunu sürekli dile getirmiştir.

Doğu Ege Adaları'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya'dan Yunanistan'a geçmesi ile birlikte Ege Denizi'ndeki güçler dengesi de değişmiştir. Jeopolitik bir avantaj sağladığı aşikâr olan Yunanistan, adaların

⁵⁰ Çevreleme politikası (Containment Policy) olarak George Kennan'ın ismiyle özdeşleşen yaklaşım, ABD'nin Soğuk Savaş'ın önemli bir bölümünde Sovyetler Birliği'nin yayılmasını engelleyebilmek amacı ile aktive ettiği bir makro stratejidir. Türkiye ve Yunanistan da bu planın birer parçası olmuşlardır. CENTO, SEATO ve ANZUS gibi oluşumlar da bu politikanın hayata geçirilmiş halini küresel olarak göstermektedirler.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

silahlandırılma yasağına rağmen bu yasağı mütemediyen delmiştir. Türkiye'nin de NATO'dan bağımsız bir birlik olarak Ege Ordusu'nu kurması ve Ege'nin diğer kıyısında konuşlandırması, iki ülkenin birbirlerine bakışının önemli göstergeleridir.

1981 yılında Yunanistan'ın Avrupa Topluluğu'na girmesi ile güç dengesi iyiden iyiye Yunanistan lehine kaymıştır. Türkiye de 1980 Askeri Darbesi ile yeni bir döneme girmiştir. Bu yeni dönemde ABD Başkanı Ronald Reagan ve Birleşik Krallık Başbakanı Margaret Thatcher'ın neoliberal politikalarının küresel nüfuzuna erişmesi, Türkiye'de 1980 Askeri Darbesi ile çakışmıştır. Darbenin sonrasında gelen Turgut Özal ile birlikte Ege'de hava yumuşamıştır. Rogers Planı'na onay veren Darbe'nin lideri Kenan Evren sayesinde de Yunanistan NATO'ya geri dönmüştür. Ancak Türkiye'nin 1987'de Avrupa Topluluğu'na yaptığı başvurunun reddedilmesi, Türkiye'nin Avrupa'da Yunanistan'ı dengeleme stratejisini de sekteye uğratmıştır.

Bu noktada belirtilmesi gereken en temel husus, hem Türkiye'nin hem de Yunanistan'ın stratejilerini devletlerini merkeze alarak jeopolitika üzerinden kurgulamış olmalarıdır. Bu durum, Soğuk Savaş süresince aynı şekilde devam etmiştir. Devlet-merkezli, askeri varlıkların konumlandırılmasına dayanan militer ve uluslararası platformlarda haklıklarını ispatlayıp diğerini yalnız bırakmak isteyen bencil tavırlar, iki ülkenin temel stratejisi haline gelmiştir. Öyle ki, bu temel politikadan sapan herhangi bir hükümet her iki ülkede de kamuoyunun şiddetli tepkisine maruz kalmıştır. Ege'de dönen bu sıfır toplamlı oyun Soğuk Savaşla birlikte sona ermiştir. Güvenlik ikilemi olarak algılanan pek çok husus, günümüzde Avrupa Birliği üyesi Yunanistan'ın ve AB aday ülkesi Türkiye'nin Avrupalılaşması neticesinde evrilmiştir. Bugün hala bir güç dengesinden söz edilse de ulusüstü bir yapılanma olarak AB, iki ülkeyi problemlerin çözümü noktasında ortak hareket etmeye teşvik etmektedir. Temel sorunların da farklılaşması, bu noktada önemli bir virajı simgeler. Günümüz dünyasında kaçak göç, iltica problemleri, güvenlik ikilemi kapsamında gerçekleştirilen askeri harcamalar ile bunların ekonomiye getirdiği ekstra yük ve ayrıca Ege Denizi'nin ekolojik istikrarının sağlanması hususunda ortak çalışma gerekliliği, her iki devleti yakınlaştırmaktadır.

Söz konusu şartlar altında her iki ülkenin askeri güvenlik sektöründe güvenlikleştirme yapıldığı görülmektedir. Sovyetler Birliği'nin emperyalist amaçlarını Doğu Avrupa işgalleri ile tescillemiş olması, diğer çevre ülkeleri

de endişelendirmiştir. Kızıl Ordu'nun dönem içinde sahip olduğu güç de göz önünde tutulduğunda, Sovyetler Birliği'ni çevreleyen herhangi bir ülkenin bu gücün karşısında durabilmesi neredeyse imkânsızdır. Lakin Buzan ve Weaver'ın da belirttiği gibi sektörler arası geçişlilik oranı çok yüksektir. Sovyetler Birliği'nin temsil ettiği tehdit esasen politik güvenliği ilgilendirmektedir. Çünkü Sovyetler Birliği kuruluş sistemi ve “dünyada komünizm” sloganı ile birlikte rejimini ihraç etme yolunda yayılcı bir profil çizmiştir. Hem Türkiye hem de Yunanistan'ın hâkim sınıfları ise böylesi bir gelişmeye taraf değillerdir. Daha ziyade Batılı değerlere ve kapitalist bir altyapıya meyillidirler. Sovyetler Birliği'nin “milletleri yutan” ve “dinsiz” imajları da geleneksel toplumlara sahip Türk ve Yunan Devletlerini olumsuz etkilemekte ve güvenlikleştirme sürecinin kolaylaşmasını sağlamıştır. Komünizmin sistemik bir tehdit olduğuna yönelik inanç, her iki ülkenin kamuoyunda pekiştikçe ilgili devletlerin tavırları da netlik kazanmıştır. Yukarıda da değinilen Sovyet talepleri, bu güvenlikleştirme sürecine kolaylaştırıcı faktör olarak eklenmiştir. ABD'de senatör McCarthy ile özdeşleşen “cadı avı” diğer ülkelerde de yaşanmış ve komünist oldukları gerekçesiyle pek çok birey cezalara çarptırılmıştır. Bu noktada kamuoyunun tepkisizliği ve hatta eylemin haklılığına olan inancı ancak güvenlik sorunu olarak kabullenilmiş/ikna olunmuş bir tehdidin varlığına karşı gerçekleştirilebilir. Bu durum, kamuoylarının tehdidin varlığına yönelik kayıtsız şartsız ikna edildiğini ve onların rızası üzerine inşa edilen bir takım güvenlik tedbirleri alındığını bizlere göstermektedir.

2.1. Avrupa Birliği'nin İlişkilerdeki Yeri ve Önemi

Avrupa Birliği'nin süreç içerisinde olgunlaşması ve kurumlarının stabilizasyonunu sağlaması neticesinde uluslararası politikada önemli bir güç olarak yer alması, Türkiye-Yunanistan ilişkilerini de derinden etkilemeye başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin olmadığı bir dünya konjonktüründe Avrupa Birliği ilk olarak sunmuş olduğu “Batılı” değerlerle normatif bir güç ve sonrasında geliştirdiği sütun politikalarıyla da yumuşak bir askerî güç tesis etmeyi başarabilmiştir. Lakin Avrupa Birliği'nin sağladığı pazar avantajları ve üye devletlere sağladığı sübvansiyonlar, potansiyel üyeler için öncelikli tercih sebebidir. Türkiye de bu ülkelerden biri olarak Yunanistan ile geliştirdiği ilişkilerin Soğuk Savaş sonrası dönemde belki de en önemli ayağının Avrupa Birliği olduğunu görmek zorunda kalmıştır. Normatif vurgusu ağır basan bir birliğe girmenin yolu da öne sürülen normatif gerekliliklerin yerine getirilmesi ile somutlaşmaya

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

başlamıştır. Türkiye'nin demokratikleşmesinde lokomotif rolü oynadığı kabul gören Avrupa Birliği, Yunanistan ile ilişkilerinde de daha uzlaşmacı olmasının önünü açmıştır.

Türkiye'nin aday ülke statüsünü kazandığı 1999 Helsinki Zirvesi, iki ülkenin sorunlarının da bir dönüşüme girdiğinin simgesi olmuştur. Helsinki Zirvesi'nden sadece üç yıl önce Kardak Kayalıkları sebebi ile çıkan kriz, Türkiye ile Yunanistan'ı savaşın eşiğine getirmişken Helsinki Zirvesi ve devamında başlanan müzakereler Türkiye'nin de değişime uğramasını kolaylaştırmıştır. 1990'lar boyunca özellikle Balkanlardaki gelişmelere koşut bir şekilde sürdüğü ileri sürülen Türkiye-Yunanistan rekabeti de böylece işbirliği imkânları ile yer değiştirmiş olmaktadır.

Ulusal güvenlik sorunsalının bu bağlamda aşılmaya başladığı söylenebilir. Yunanistan zaten yaklaşık 30 yıldır Avrupa Birliği üyesidir. Türkiye de üyeliğe dönük müzakerelerini sürdürürken bir yandan da yapısal reformlarını gerçekleştirmekte ve her geçen gün Avrupa standartlarında demokratikleşmektedir. Özellikle askeri kurumların sivil karar mekanizması üzerindeki vesayetine dönük atılan adımlar, Türkiye'yi olası bir krizde sivil çözüm yollarının zorlanması hususunda da teşvik edecektir. Böylelikle salt ulusal bir sıfır-toplamı oyundan da çıkılmış olacaktır. Ancak tarihsel açıdan ilişkilerin seyrine bakıldığında, bu işbirliğinin devamlılığı hususunda net bir söylemde bulunmak zordur. Bu açıdan her iki ülkenin ulusal güvenlik sorunsalını bu işbirliğine dayanarak çözme girişimlerinin kalıcı olacağını ifade etmek de zordur.

2.2. İlişkilerde Yumuşama Dönemi: Güvenlik Adına Ortaklık

Türkiye ve Yunanistan'ı güvenlik paradoksunun dışında hareket etmeye yönelten önemli gelişme, her iki ülkede de ardı ardına yaşanan 1999 depremlerinin yaşanmış olmasıdır. Mayıs 1999'da PKK liderinin Kenya'da yakalanmasından sonra gerilen ilişkiler deprem sonrası yumuşama evresine girmiştir. Bunun ardından Türkiye Yunanistan'a terörizmle mücadele konusunda bir anlaşma imzalanması önerisinde bulunarak taraflar arasında işbirliği ve diyalog sürecinin başlatılmasının yolunu açmıştır. Yaşanan deprem felaketleri tıpkı önceki ortak tehdide karşı birlikte hareket etme yöneliminde olduğu gibi Kıbrıs ve Ege gibi kronik sorunların ötesinde ilişkilerin yakınlaştırılması ve karşılıklı güven ortamı oluşturulması için yeni bir fırsat vermiştir. Bu dönemde daha çok çevre, turizm, ticaret ve bölgesel kalkınma gibi alanlarda işbirliğini öngören antlaşmaların yapıldığı, kronik

sorunlarla ilgili adımların ise atılmadığı dikkat çekmektedir. Bu süreçte aynı zamanda ikili sorunların yeni platformu Avrupa Birliği olmuştur.

Kronik sorunlarla yüzleşmeksizin gerçekleşen ilişkilerdeki yumuşama belirli bir düzeyden öteye gidememiş ve çoğunlukla güvenlik söyleminin dışına çıkılabileceğine dair kanaatleri pekiştirmiştir. Bu süreçte politikacıların ikili ilişkileri realist perspektifin kazanç/kayıp ikileminin dışına çıkarmadaki başarıları, ilişkileri yakınlaşmaya kadar götürecektir bir trendin doğmasına yol açabilecekti. Her iki tarafta da bu kaygıyla hareket eden politikacıların iktidarına her iki toplumda da güçlü destek bulan tarihsel referanslarla beslenen geleneksel yaklaşımın dalga boyunun kontrol edilmesi eklendiği takdirde başarıya ulaşılabilirdi. Nitekim bu trend sayesinde karşılıklı sert söylemlerin vurgusu yumuşatılırken sivil etkileşimin önü açılmaya başlamıştır. Kronik sorunlara çözüm bulunamasa da en azından gerginliği tırmandırma potansiyeli kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

2002 sonrası süreçte ise Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti döneminde dış politikada komşularla sıfır sorun politikası bağlamında Türk-Yunan ilişkilerini güvenlik söyleminin dışına çıkarabilmek için yeni bir fırsat yaratılmıştır. Bu politika çerçevesinde Türkiye komşusu Yunanistan'ı tehdit tanımının dışına çıkararak işe başlamıştır. Ege'de kalıcı bir barışın tesisi ve Ege Denizi'nin barışı simgeleyen bir deniz olması düşüncesi ile atılan adımlar ve geliştirilen çeşitli işbirliği mekanizmaları söz konusu olmaktadır. Bu çerçevede iki ülkenin dışişleri bakanlarının yılda birer kez gerçekleştirdikleri karşılıklı ziyaretler; Dışişleri Bakanlıkları Müsteşarları arasında Ege sorunları ile ilgili olarak sürdürülen istikşafı temaslar; Dışişleri Bakanlıkları Siyasi Direktörlerinin eş başkanlığında toplanan Yönlendirme Komitesi'nin himayesinde faaliyet gösteren Çalışma Grupları ve Dışişleri Bakanlıkları Siyasi Direktörleri arasındaki Güven Artırıcı Önlemler görüşmeleri için gerekli mutabakat sağlanmaktadır.⁵¹

Sayılan işbirliği mekanizmaları dışında, iki ülke arasında giderek sıklaşan üst düzey temas ve ziyaretlerle de diyalog süreci güçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu çerçevede çeşitli düzeylerde karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir. 6-8 Mayıs 2004 tarihlerinde on altı yıl aradan sonra bir Türk Başbakan'ın Yunanistan'a ilk resmi ziyareti gerçekleştirilmesi

⁵¹ Ali Şevket Ovalı, "Yunanistan", Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı (der.), *Çağdaş Balkan Siyaseti*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012, s. 28.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

ve Batı Trakya'nın ziyaret edilmesi, Türk-Yunan ilişkileri açısından yeni bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir.⁵² Bundan sonra karşılıklı olarak "ilk"ler ve karşılıklı ziyaretler devam ettirilmiştir. 23-25 Ocak 2008 tarihlerinde 49 yıl aradan sonra Yunanistan'dan Kostas Karamanlis tarafından başbakan düzeyinde Türkiye'ye gerçekleştirilen ilk ziyaret diyalog süreci açısından anlamlı kılınmaktadır. Bunu göreve başladıktan sonra ilk yurtdışı ziyaretini 9 Ekim 2009 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Güney Doğu Avrupa Ülkeleri Gayri Resmî Dışişleri Bakanları toplantısı vesilesi ile Türkiye'ye yapan Başbakan Yorgo Papandreu'nun ziyareti izlemiştir. Türk Başbakanının 14-15 Mayıs 2010 tarihlerinde, yaklaşık 200 iş adamının da dâhil olduğu, 300 kişinin üzerinde bir heyet ile Atina'ya gerçekleştirdiği ziyaret, iki lider nezdinde geliştirilen dostluk ilişkisinin ikili ilişkilerde yumuşamanın sürdüğünü göstermiştir. Ekonomik krizin dramatik olarak etkilediği Yunanistan'a yapılan bu ziyarette Türk tarafınca önerilen Yüksek Düzeyli İstişare Konseyi, ilk toplantısını gerçekleştirmiş ve iki ülke başbakanlarınca imzalanan "Ortak Deklarasyon" dâhil toplam 22 mutabakat metni akdedilmiştir. Yüksek Düzeyli İstişare Konseyi, iki ülke dışişleri bakanlarının koordinasyon görevini yürüttüğü İçişleri, Ekonomi, Ticaret, AB, Ulaştırma, Eğitim, Kültür, Turizm, Enerji ve Çevreden sorumlu bakanların katılımı ile iki ülkenin ortak kabine toplantısı şeklinde cereyan etmiştir. Ancak bu gelişmeler Türk basınında yakınlaşmaya daha pozitif bir bakışla değerlendirilirken Yunan basınında gereken ilgiyi görmemiştir. Yunan basının ilgisizliğine rağmen gerek Yunan Hükümeti'ndeki istekli tutum gerekse ekonomik krizin yarattığı travma, Türkiye ile ilişkilerdeki yumuşama ve sorunların çözümüne ilginin sürmesi kaçınılmazdır. Öte yandan Yunanistan Başbakanı'nın 7 Ocak 2011'de Erzurum'daki Türk Büyükelçileri konferansında yaptığı konuşma, ikili ilişkilerde yaşanan yumuşamanın göreceliliğini yeniden gündeme getirmiştir. Başbakan Yorgo Papandreu'nun Türk Büyükelçiler konferansına katılması bir iyi niyet jesti olarak değerlendirilmektedir. Fakat Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın karşılıklı barış ve dostluk mesajlarına rağmen Yorgo Papandreu'nun konuşması, taraflar arasındaki kronik sorunlara yönelik olarak Yunanistan'ın tutumunda yumuşamanın olmadığını ortaya koymuştur.

⁵² Ali Dayıoğlu, "Yunanistan'la İlişkiler", Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt III, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 564-565.

2.3. Ekonomik Kriz ve Savunma Harcamaları

Türk-Yunan siyasal ilişkilerindeki kronik güvensizlik sarmalının ekonomik ilişkiler boyutunda da etkileri paralel seyretmiştir. İlişkilerdeki 1999 sonrası gelişmeler ticarete de yansımış ve olumlu sonuçlar kaydedilmeye başlanmıştır. 2000'li yılların başında 868 milyon dolar civarında olan toplam ticaret hacminin 2008 yılına gelindiğinde 3,5 milyar dolara yükselmesi ve 2006 yılında Finansbank'ın 5 milyar dolara satın alınması ile Yunanistan'ın Türkiye'deki yatırımlarının 6,5 milyar doları geçmesi olumlu gelişmelerin somut göstergesidir. Türkiye'nin bu ticaretten gerekenden fazla payı alamamasına ve iki ülke ticaretinin Gümrük Birliği çerçevesinde olması gereken potansiyele sahip olmamasına rağmen ticaret, enerji, ulaştırma ve turizm alanlarında işbirliği süreçleri sürmektedir. 2008 Küresel Ekonomik Krizi'nden derin biçimde etkilenen Yunanistan, krizden çıkabilmek için yabancı sermaye yatırımlarına gereksinim duymaktadır. İki ülke hükümetlerinin teşvik ettiği ve Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Mayıs 2010'daki Atina ziyareti sonrasında Yunanistan ile daha yakından ilgilenen Türk şirketlerinin turizm ve ulaşım başta olmak üzere birçok alanda yatırım olanakları aradığına tanık olunmaktadır.⁵³ Krizin yaratacağı fırsatları değerlendirmek için gelecek Türk yatırımcılar, Yunan halkının önyargılardan kurtulması için yeni fırsatlar da doğuracaktır.

Söz konusu ekonomik kriz Türk-Yunan ilişkilerine karşılıklı ticaret ve yatırım olanaklarını artırma açısından fırsat yaratmış ancak hem Yunanistan hem de Türkiye için güvenlik paradoksunun yol açtığı savunma gereksinimi önemli bir harcama kalemi olarak sürekli yerini korumuş ve halen de korumaktadır. Türkiye ve Yunanistan'ın savunma harcamalarına ayırdığı kaynaklara bakıldığında, güvenlik paradoksunun yol açtığı maliyet açık biçimde ortaya çıkmaktadır. İki ülkenin görece yumuşama döneminin yaşandığı 2000-2008 yılları arasında yaptığı toplam askerî harcama 196,7 milyar dolardır. 2000-2008 döneminde toplam 76,2 milyar dolar olan Yunanistan'ın askerî harcamalar tutarına karşın Türkiye aynı dönemde 120,5 milyar dolar askerî harcama yapmıştır. 2008 sonrası dönemde de Yunanistan'ın askeri harcamalarında gözle görülür bir düşüşün olmadığı gözlemlenmekte ve bu hususta ulusal güvenlik adına Türkiye'nin geçmişte olduğu gibi halen Yunanistan adına birinci tehdit olarak algılanması önemli yer tutmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye ile yaşanan sorunların

⁵³ Dayıoğlu, *a.g.m.*, s. 624-628.

**"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU**

çözümünde silahlı çatışma tehdidinin olasılık içerisinde tutulduğu söylenebilir.

Sonuç

Soğuk Savaş'ın bitimi ile ülkelerin bir küresel ekonominin ve küresel toplumun bir parçası haline geldiği günümüz dünyasında güvenlik kavramının yeni bir eksen üzerinde hareket ettiği düşünülebilir. Nitekim küresel toplumun; kapitalizm çatısı altında tek kutuplu, küreselleşme çerçevesinde ise çok boyutlu bir yapıya bürünmesi güvenliğe bakış açısını da değiştirmiştir. Küreselleşmenin ulus-devletin sınırlarını silikleştirdiği fakat tam olarak ortadan kaldıramadığı Soğuk Savaş sonrası küresel düzlemde güvenlik daha özelde ise ulusal güvenlik sadece askeri kaynaklı tehditler etrafında şekillenmemektedir. Savaş sonrasında oluşan istikrar ve düzen ortamını koruyamama endişesi, modern Batı toplumunda güvenlik kavramının askeri tehditlerin ötesinde ve daha geniş yorumlanması gereğini de beraberinde getirmiştir. İstikrar ortamının bozulmasına sebebiyet verebilecek unsurların çevresel problemlerden etnik çatışmalara, yasadışı göçten ekonomik krizlere kadar geniş bir kapsamda değerlendirilmesi nedeni ile Savaş sonrası küresel toplumda askeri temelli tehditler, güven ve istikrar ortamına zarar verecek parametrelerden sadece biri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Son tahlilde ekonomik, sosyal ve de siyasal alanda güvenlik ve istikrarsızlıktan uzak bir çevrenin oluşturulması amacıyla güvenlik çalışmalarının kapsamı da bu doğrultuda askeri jargonun ötesinde genişletilmiştir.

Bu çerçevede Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde güvenlik, sadece askeri tehditlerin ürettiği ulusal bir problem olmaktan çok uluslararası terörizm, küresel ekolojik problemler, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, yasadışı göç, etnik çatışmalar, küresel ekonomik krizler ve sınır tanımaksızın ilerleyen teknolojik gelişmelerin ürettiği ve de sonuçları öngörülemeyen küresel boyuttaki risklerle beraber tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Dolayısıyla devlet ya da bireylerin güvende olup olmadığı artık sadece düşman kavramı etrafında tanımlanan tehditler ile değil; ekolojik, ekonomik ve siyasal alanda istikrarı bozabilecek çeşitli risk ve risk senaryoları üzerinden belirlenmektedir. Bu bağlamda Soğuk Savaş ile birlikte güvenlik algısının değerlendirilmesinde tehdit temelinde risk temeline doğru bir değişim yaşandığı düşünülebilir. Bu noktada 11 Eylül saldırılarının daha da önemli bir yer tuttuğunu ve önemli bir dönüm noktası

oluşturduğunu söylemek yerinde olacaktır. 2001 sonrası süreçte ise güvenlik algısı içerik ve anlam açısından daha da fazla genişlemiş ve derinleşmiştir. Güvenlik algısında yaşanan bu değişim ise devletlerarası ilişkilere ve uluslararası politikaya her zaman olduğu gibi bugün de doğrudan etki etmektedir.

Değişen güvenlik algılamaları ve tehditlerin farklılaşmasına rağmen iki devlet arasındaki ilişkilerde değişmeyen güvenlik paradoksunun ve güvenlik ikileminin günümüzde de var olduğu üzerine bir değerlendirme olan bu çalışmada, ulusal güvenlik bağlamından sorunlarını irdelediklerinde her iki devletin de karşılaşacakları neticenin kaçınılmaz olarak sıfır-toplamlı olacağı ifade edilmektedir. Bu açıdan ulusal güvenlik adına var olan bu kısır döngünün aşılabilmesi, her iki devletin güvenlik söylemi için bir devrim niteliğindedir ve gelişmişlik seviyesinin belki de katlanmasına hizmet edecek bir anlayış dönüşümüdür.

Tarihsel süreçte her iki devlet arasındaki ilişkilerin seyri genel olarak negatif bir görünüm arz etmektedir. Kısa süreli işbirlikleri ve dönem dönem yakınlaşmalar söz konusu olsa da tarihsel mirasın sunduklarının ilişkileri kalıcı bir zemine oturtmayı engellediği görülmektedir. Bu hususta her iki devletin ulusal güvenlik politikalarında ve güvenlik söylemlerinde tarihsel mirasın sunduklarından kopamamaları, değişen güvenlik algısı ile farklılaşan tehditler perspektifinde güvenliği yorumlayamadıkları ve güvenlik adına askeri jargonun ötesine geçemedikleri dikkat çekmektedir. Ayrıca her iki devletin birbirlerini birinci seviyede tehdit olarak algılamaları ve düşman olarak tanımlamaları, sorunların silahlı çatışmaya dönüşebileceği olasılığını öngörmeleri ve güvenlik algısını tehdit temelinde yorumlamaları dikkat çeken diğer hususlardır. Her iki devlet açısından böyle bir yaklaşımın var olması ve sürdürülmesi, ilişkilerdeki güvenlik paradoksunun kaldırılmasına yönelik girişimler ile bu girişimlerin başarı düzeyini olumsuz etkilediğini ve ilişkilerde bugün olduğu gibi gelecekte de güvenlik paradoksunun ve ikileminin sürececeğini ortaya koymaktadır.

"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU

KAYNAKÇA

Arıboğan, Deniz Ülke, *Uluslararası İlişkiler Düşüncesi: Tarihsel Gelişim*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.

Aron, Raymond, Daniel J. Mahoney ve Brian C. Anderson, *Peace and War: A Theory of International Relations*, Translated from the French by Richard Howard and Annette Baker Fox, Doubleday&Company, New York 1966.

Baylis, John, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, s. 69-85.

Bellamy, Ian, "Towards a Theory of International Security", *Political Studies*, 29/1 (1981), s. 100-105.

Brauch, Hans G., "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, s. 1-47.

Buzan, Barry, *People, States and Fear*, 2. Baskı, Lynne Rienner Publishing, Colorado 1991.

_____, "Security, the State, the New World Order and Beyond", *On Security*, (Der.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1995, s. 187-211.

_____, "Security Concept" konulu mülakatı, *Canadian International Policy*, 6 Aralık 2004, <http://www.international.gc.ca/cip-pic/discussions/securitysecurite/video/buzan.aspx?lang=eng>, (22 Eylül 2012).

Barry Buzan, Ole Wæver, and Jaap de Wilde *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishing, London 1998.

Clogg, Richard, *A Concise History of Greece*, 2. Baskı, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.

Çiçekçi, Ceyhan, *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*, Kriter Yayınevi, İstanbul 2012.

Dayıoğlu, Ali, "Yunanistan'la İlişkiler", Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt III, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 560-631.

MURAT YORULMAZ

Dedeoğlu, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, 2. Baskı, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul 2008.

Derian, James Der, “The Value of Security: Hobbes, Marx, Nietzsche and Baudrillard”, *On Security*, (Der.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1998, s. 24-45.

Eralp, Atilla, “Sistem”, *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, (Der.) Atilla Eralp, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 125-153.

Erhan, Çağrı, “Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye”, *Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları*, (Der.) Refet Yinanç ve Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002, s. 55-82.

Fırat, Melek, “1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler”, Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 325-356.

Herz, John H., *International Politics in the Atomic Age*, Columbia University Press, New York 1962.

Jones, Wyn Richard, *Security, Strategy and Critical Theory*, Boulder, Lynne Rienner, London 1999.

Locke, John, *Second Treatise of Government*, (Der.) Richard Cox, Harlan Davidson Inc., Illinois 1982.

Machiavelli, Niccolo, *The Prince*, Oxford University Press, London 1952.

McSweeney, Bill, *Security, Identity and Interests; A Sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge 1999.

Nye, Joseph, “Neorealism and Neoliberalism (Review Article)”, *World Politics*, Vol. 40, No. 2, 1988, s. 235-251.

Ovalı, Ali Şevket, “Yunanistan”, Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı (der.), *Çağdaş Balkan Siyaseti*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012, s. 15-36.

Rothschild, Emma, “What is Security?”, *Daedalus*, Yaz 1995, Vol. 124, No. 3, s. 53-98.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Der Yayınları, İstanbul 2002.

"DEĞİŞEN" ULUSLARARASI GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE "DEĞİŞMEYEN" GÜVENLİK PARADOKSU

Sullivan, Michael P., *Power In Contemporary International Politics*, University of South Carolina Press, Columbia 1989.

Tanrısever, Oktay F., "Güvenlik", *Devlet ve Ötesi, Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, (Der.) Atilla Eralp, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 107-123.

Terry Terriff, *Security Studies Today*, Malden, Blackwell Publishers, Cambridge 1999.

Volkan, Vamık D. ve Norman Itzkowitz, *Türkler ve Yunanlılar Çatışan Komşular*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002.

Yurdusev, A. Nuri, "Uluslararası İlişkiler Öncesi", Atilla Eralp (der.), *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 15-56.

Waltz, Kenneth, "Structural Realism After The Cold War", *International Security*, Vol. 25, No. 1, Yaz 2000, s. 5-41.

Weaver, Ole, "Securitization and Desecuritization", *On Security*, (Der.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1995, s. 46-86.

William, Howard, Moorhead Wright ve Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Deneme*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1996.

Wolfers, Arnold, *Discordand Collaboration*, John Hopkins University Press, Baltimore 1962.

<http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>, (22 Eylül 2012).